

A hand is holding a black VR headset. A circular lens on the front of the headset shows a woman in a pink bikini sitting on a bed. The background is dark and out of focus.

Zal VR-porno seks met
echte mensen vervangen?

Virtual reality maakt porno menselijker en intiemer

VR-porno staat voor een doorbraak. Dat roept vragen op. Vertekent het je beeld van seks en stimuleert het de objectificatie van vrouwen? Loop je een groter risico op een pornoverslaving?

Karst Tjoelker

Het is een zomerse zondagavond in augustus, amper acht uur, als er opeens een knappe twintiger in een geruite minirok voor me staat. Haar haren zijn fel rood, met twee witte banen aan de voorkant, en onder haar met sproeten besprenkelde neus hangt een gouden, gekartelde ring. Iets van ondeugendheid schittert in haar ogen. Haar bleke huid is hier en daar versierd met blauwe inkt. Het zijn subtiele maanvormen en een tekst die ik niet kan lezen. Iets Engels.

'Hello, stepbro', zegt ze tegen me.

Ik zeg niks terug – ik moet even wennen aan deze situatie, geloof ik. Ik kijk ongemakkelijk de kamer rond. Er hangt kitscherige kunst aan de muur, iets wat de zee moet voorstellen. De gordijnen, rechts van me, zijn felgroen, en dichtgetrokken. Aan het plafond hangt een vierkante, platte lamp. De vrouw voor me draagt sokken, die ze weifelend over het witte tapijt schuifelt.

'Do you want to give me a massage?'

Ik houd mijn kaken op elkaar, nog steeds, maar ik vind het eerlijk gezegd geen slecht idee. Ze is prachtig. Haar strakke witte topje verhuult haar gepiercete tepels nauwelijks, en ze heeft een knap gezicht. Lieflijk ook, en als ze glimlacht lijken haar tanden een beetje te fonkelen. Ze is oud genoeg, hoor ik mezelf denken. Waarom ook niet?

Even later zie ik twee handen over haar tengere lijf bewegen. Mijn stiefzusje zucht, en zegt: *'Thank you. I really needed this.'* Ik kijk haar aan en glimlach.

'Do you like it?', vraagt ze.

Ik knik verlegen, en als ik vervolgens naar haar benen kijk, zie ik

een rechterhand onder haar rokje glijden. Ze lacht even, en kreunt daarna zachtjes.

Intieme ervaring

'Het grote verschil tussen seks met jezelf en seks met iemand anders, al dan niet met porno, is de aanraking die daarmee gepaard gaat', zei Linda Duits me een paar weken voordien. Ze is sociaal wetenschapper, onder andere werkzaam aan de Universiteit Utrecht, en heeft een aantal publicaties over pornografie op haar naam staan. 'Het verschil is het contact dat je met iemand anders hebt. Hoe dichtbij pornoperformers ook lijken, dat zijn ze natuurlijk niet, en daar ben je je ook erg bewust van. Dat maakt dat het een 'gewone' porno-ervaring blijft, en niks anders dan een solosekservaring.'

Ik kan Duits geen ongelijk geven. Maar, toch hangt mijn tong een beetje uit mijn mond na de massage, en lijkt het even of ik écht iets voel. De VR-bril op mijn neus begint een beetje te knellen na zo'n twintig minuten, maar ik ben niet van plan hem af te zetten. Kait – zo heet mijn stiefzus – trekt na onze zoen haar witte top uit, en drukt haar piercings in mijn gezicht. Weer voel ik mijn tong over mijn lippen hangen, en ik besluit beide controllers – die had ik nog in mijn hand – neer te leggen.

Virtualrealityporno is al lang niet nieuw meer. In 2015 kwam de

eerste VR-pornofilm op de Amerikaanse markt en werd er plots een nieuw tijdperk aangekondigd. Porno zou nóg verder gaan in het bedienen van de lustige gebruiker: in plaats van naar een film te kijken, zit hij (of zij) er nu middenin. Je zit niet in een bureaustoel naar een scherm te kijken – je zit in de kamer waar de vrouw (of man) zich uitkleedt, ze (hij) komt naar je toe, ze praat tegen je, en ze kijkt je recht in je ogen. Je voelt en ruikt misschien niets – nog niet – maar buiten dat is het bijna een levensechte ervaring. Je bent misschien nog wel een toeschouwer, maar dan wel een die in het scherm zit, in plaats van daarbuiten. De ervaring wordt iets intiems.

Virtual reality gets naughty, kopte *The New York Times* twee jaar later, in 2017. De grote opmars was begonnen, zo stelde het artikel. In de statistieken van Pornhub, 's werelds grootste pornowebsite, was het aantal views bijna verdrievoudigd sinds 2016. Een grote Amerikaanse investeerder voorspelde in hetzelfde artikel dat VR-pornografie de grootste VR-industrie zal zijn, over tien jaar, op de markt voor VR-games en honkbalgerelateerde content na. De laatste voorspelling lijkt niet uit te komen – het marktaandeel van VR-porno ten opzichte van alle VR-content is nu elf procent. Wel is de markt voor VR-porno iets groter dan voorspeld

De industrie zal exploderen omdat de VR-bril steeds goedkoper en populairder wordt, en de toegang tot VR-porno een stuk laagdrempeliger

Tomb Raider Artwork

– ruim anderhalf miljard dollar – en is het marktaandeel binnen de porno-industrie zo’n 3,5 procent, volgens de Amerikaanse website bedbible.com. Voorspeld wordt dat de industrie in de komende vijf jaar zal exploderen, omdat de VR-bril steeds goedkoper en populairder wordt, en de toegang tot VR-porno een stuk laagdrempeliger.

De perfecte seksuele ervaring

Die groei kent gevaren, denken sommige wetenschappers. Twee onderzoekers aan de University of Newcastle, bijvoorbeeld, stelden eveneens in 2017 dat VR-porno een katalysator kan zijn van meer extreme porno, met denigrerende of zelfs agressieve beelden. Madeline Balaam en Matthew Wood kwamen tot deze conclusie na een onderzoek waarin ze 45 deelnemers een verhaal lieten schrijven over een man die

Lara Croft, de fictieve avontuurlijke archeologe in de computerspelserie Tomb Raider, met wespentaille, cup E, lange vlecht en hotpants.

zijn eerste VR-porno-ervaring zou hebben. Ze onderzochten vervolgens de inhoud van die verhalen, en concludeerden dat het mensen zou laten zoeken naar de perfecte seksuele ervaring. ‘We zijn als samenleving altijd op zoek naar nieuwe ervaringen, maar de porno-industrie brengt risico’s met zich mee, vanwege het seksisme dat er binnen die industrie heerst, en de exploitatie van vrouwen. We zijn al geobsedeerd met *body image* en binnen de digitale industrie is dat niet anders, waar bijvoorbeeld de perfecte virtuele vrouw wordt gecreëerd, van Lara Croft tot seksrobots’, aldus Balaam.

In een recent onderzoek van Leighton Evans, verbonden aan de universiteit van Wales, is de toon iets milder, maar nog steeds kritisch over de mogelijkheden van VR-porno. Het levert inderdaad nieuwe ervaringen op, stelt Evans, en er is sprake van een andersoortige verhouding tot de mensen die in een pornofilm spelen. Het zou, zeker met interactieve elementen, een uitkomst kunnen zijn voor mensen die gebukt gaan onder seksuele angsten, bijvoorbeeld. Het aanbod zou nu echter wel erg heteronormatief zijn, en zich vooral richten op mannen. VR-porno, stellen andere critici, zou mannen willoos maken en ongeïnteresseerd in echte seks – immers, de perfecte ervaring zou al beschikbaar zijn. En zou het niet te verslavend zijn, virtuele maar levensecht aanvoelende seks? Zeker als er straks ook nog *haptische technologie* bij komt, die je als gebruiker daadwerkelijke lichamelijke sensaties geeft?

Pornoprofessor

De angsten en bezwaren die ooit werden ingebracht tegen reguliere porno, worden bij VR-porno

herhaald, ziet Linda Duits. Tegelijkertijd ziet ze ook dat veel wetenschappers over het algemeen hun vingers liever niet branden aan onderzoek naar bijvoorbeeld pornogebruik. ‘Voor je het weet ben je de *pornoprofessor*’, redeneert Duits. ‘Er zit nog altijd een stigma op dit soort onderzoek.’ Ze stelt dat ze zelf over het algemeen heel positief gestemd is over porno, en vindt dat er te vaak veel te negatief wordt gedacht over de mogelijkheden die nieuwe ontwikkelingen met zich meebrengen.

Zo heeft ze, ten eerste, iets in te brengen tegen de notie dat porno ‘niet echt’ zou zijn, en een vertekend beeld geeft van seksualiteit – een vaak gehoorde klacht als het gaat om pornografie, en de gevaren die kleven aan het bekijken ervan. ‘Ik vind die term ‘niet echt’ heel lastig’, aldus Duits. ‘Wat daadwerkelijk echt is, is dat mensen seks hebben. Er gaan daadwerkelijk pissen in vagina’s, in tegenstelling tot bijvoorbeeld actiefilms, waar mensen niet echt worden neergeschoten. We vinden dat jonge mensen moeten weten dat porno ‘niet echt’ is, en dat het er zo niet aan toe gaat. Maar, we zeggen ook niet tegen een jong iemand die naar een wedstrijd van Ajax zit te kijken: ‘Dit is niet echt, hoor! Als jij zelf voetbalt, dan gaat het er anders aan toe. Denk maar niet dat dit is wat je kunt verwachten!’ Bij porno doen we dat wel: we zeggen dat de seks die je daar ziet, ook seks is die je misschien niet na zou mogen streven.’

Over VR-porno bestaan weer andere zorgen, weet Duits. ‘Omdat je bij VR-porno helemaal ondergedompeld bent in de situatie, zeggen criticasters dat het nog meer een vervormd beeld gaat geven. Dat het inherent schadelijk zou zijn, dat het

seks is die niet nastrevenswaardig is, dat wordt weer herhaald, maar nu met nog een extra dreiging erbij omdat het nog echter aan zou voelen. Ik ben kritisch op dat pornonegatieve betoog, en ik ben ook kritisch op het idee dat het veel echter aan zou voelen. In de echte wereld heb je iets groots op je hoofd, waardoor het niet zo is dat het niet van echt te onderscheiden is. Het is niet zomaar dat je in een hele andere wereld zit.'

Dat het een westerse obsessie met 'het perfecte lichaam' zou vergroten, veegt Duits eveneens van tafel. 'Dit soort klachten hoor je vaak, ook bij seksrobots', aldus Duits. 'In Hollywood heb je een duidelijk ideaalbeeld, maar in porno heb je dat veel minder, omdat de fantasie zo vrij is. Mensen fantaseren over heel verschillende dingen. Alle lichamen zijn feitelijk pornolichamen! Kleine borsten, grote borsten, harig of juist niet, ... Mensen hebben daar allemaal verschillende verlangens en wensen over. Ik vind het een zorg die getuigt van weinig kennis over hoe de porno-industrie in elkaar zit. Je hoort ook vaak dat VR-porno zou leiden tot meer objectificatie, omdat je handelingen verricht met een virtueel persoon. Dat zou er dan toe leiden dat je in de echte wereld ook mensen op die manier zou gaan behandelen. Alleen: het zijn geen echte mensen! Je mag alles doen, want het is een object! De zucht om die fantasie aan banden te willen leggen, dat vind ik heel kwalijk, en heel eng. Dat is iets wat we kennen van de radicale feministen, uit de jaren 1970, toen ze zich binnen de tweede feministische golf duidelijk afkeerden van de porno-industrie. *Porn is the theory, rape is the practice*, hoorde je toen: mannen zouden via porno leren dat het verkrachten van vrouwen oké

is. In de zorgen over objectificatie hoor je deze klacht terug, maar daar is helemaal geen bewijs voor. Ik denk eerder dat het andersom is: hoe vrijer porno toegankelijk is, hoe meer het seksueel geweld afneemt. Dat weten we bijvoorbeeld uit landen waar porno verboden is. We horen daarnaast ook al lang dat mensen van gewelddadige films of games gewelddadig gedrag zouden gaan vertonen. Het is communicatiewetenschappers nog steeds niet gelukt om dat verband aan te tonen.'

Inspiratie

De Nederlandse Jeanneke Scholtens noemt zichzelf *futuroloog*, of *toekomstonderzoeker*. Ze heeft een achtergrond in de geesteswetenschappen en is oprichter van Buro Zorro, waar ze samen met haar collega's nieuwe maatschappelijke en technologische ontwikkelingen

onder de loep neemt en bedrijven adviseert over de tijd die voor ons ligt. Ze schreef in 2017 het boek *Holy Fuck*, waarin ze de toekomst van seks onderzoekt, en welke rol technologie daarin zal spelen. Ook zij is over het algemeen niet negatief over de technologische ontwikkelingen binnen de porno-industrie, al is ze ook voorzichtig. 'Ik ben totaal niet negatief over porno,' stelt Scholtens, 'maar de technologie daarachter kan wel gevaarlijk zijn. Als we hadden geweten hoe er met data om wordt gegaan, bijvoorbeeld, hadden we misschien anders naar Facebook gekeken toen het opkwam. Als we hadden geweten hoe verslavend mobiele telefoons voor kinderen zijn, dan hadden we ze misschien niet zo massaal uitgedeeld. We weten nu misschien niet precies waar het gevaar zit – willen we wel wat we kunnen, en weten we al welke effecten het kán hebben?

Arran Lee Squire verschijnt in 2017 in het praatprogramma *This Morning* aan de zijde van seksrobot Samantha. Seksrobots zouden de westerse obsessie met 'het perfecte lichaam' groter maken.

‘Hoe vrijer porno toegankelijk is, hoe meer het seksueel geweld afneemt. Dat weten we bijvoorbeeld uit landen waar porno verboden is’

Meestal is dat niet zo goed te voorspellen.’

Een van de vragen die VR oproept, volgens Scholtens, is hoe de technologie zal passen in een ‘normaal’ seksleven. Stel, je hebt een partner én een VR-bril, is het kijken van VR-porno dan hetzelfde als vreemdgaan? Is dat anders dan bij ‘normale’ porno, en waar ligt dan de grens? Aan de andere kant kan de VR-ervaring je misschien ook inspireren, filosofeert Scholtens. ‘Het kan ook een mooie ervaring zijn: dat je in een virtuele wereld ideeën opdoet voor het echte leven in de slaapkamer, bijvoorbeeld.’

‘Een andere kwestie is beeldrecht’, vervolgt Scholtens. ‘Daar zullen wel afspraken over gemaakt moeten worden. Je moet jezelf misschien meer beschermen tegen het misbruik van afbeeldingen van je eigen gezicht of lichaam. Daarnaast is er de terugkoppeling van data. Hoe worden die data gebruikt, en hoe wordt de gebruiker beschermd?’

Het gebeurt natuurlijk nu al dat er gezichten van bekende Vlamingen of Nederlanders worden gebruikt in pornofilms – de mogelijkheden hiertoe zijn sinds de komst van AI veel uitgebreider, en de mensen die hier het slachtoffer van zijn, staan vaak machteloos, net als bij zogeheten *revenge porn*. Duits veroordeelt deze ontwikke-

ling, maar plaatst wel een voetnoot. ‘Op het moment dat jij een tekening maakt van je buurvrouw en je daar op aftrekt, dan is dat nog geen wraakporno – dat vinden we hooguit een beetje sneu. Artificiële intelligentie geeft een nieuw instrument in die tekendoos: als jij het gezicht van je buurvrouw gebruikt voor een digitale seksuele ervaring, en je buurvrouw weet dat niet, dan is er helemaal niks aan de hand. De fantasie is vrij en die hóórt ook vrij te zijn. Het is een ander verhaal op het moment dat je dat gaat verspreiden. Die verspreiding gebeurt vaak om te intimideren, of om vrouwen te denigreren. Dan komt het in het domein van seksime, wat nog steeds welig tiert in onze samenleving, en dat staat los van onze fantasie. Ik snap niet hoe je het wraakporno kunt noemen als jij je in je eigen beslotenheid aftrekt op je buurvrouw. Of dat nu is omdat je in je hoofd een beeld vormt van haar, of een digitale beeltenis van haar hebt. Het lijkt me ook dat je buurvrouw daar minder last van heeft, dan wanneer je de hele dag uit het raam naar haar zit te staren als ze in de tuin zit.’

Verrijking van soloseks

Buiten dat vinden Duits en Scholtens beiden dat het wel meevalt met alle gevaren rondom VR-porno.

Ook Scholtens ziet het als een potentiële verrijking van ‘soloseks’, en als een mooie kans voor mensen die bijvoorbeeld erg verlegen zijn. Maar, stelt ze: ‘Het zou menselijk contact wel moeten stimuleren, uiteindelijk, en niet alleen maar simuleren.’

Daarnaast vraagt ze zich af: ‘Sluip de *holy* niet een beetje uit de *fuck* als je overal technologie tussen plaatst? We hebben door alle technologie eigenlijk geen mens meer nodig om aan vermaak te komen. Het echte, het intieme, het persoonlijke, raak je dat niet kwijt?’

Een vervanging van echte seks zal het niet snel worden, stelt Duits echter. Ook over de kans op verslaving is ze kritisch. ‘Porno een verslaving noemen, heeft vaak veel te maken met hoe je naar jezelf en je eigen seksualiteit kijkt, en helemaal niet met hoeveel je naar porno kijkt’, aldus Duits. ‘We weten bijvoorbeeld dat in christelijke kringen pornoverslaving vaker voorkomt. Dat zegt vooral iets over hoe in christelijke kringen tegen porno wordt aangekeken. De relatie met de eigen partner is daarin ook interessant. Op het moment dat je partner porno afwijst, en seksuele voorstellen afkeurt, dan kun je je afvragen of het door die porno komt, of door de problemen die in de relatie zitten.’

Al met al mogen we misschien dus best wat positiever zijn over porno – ik kan het na mijn VR-ervaring in ieder geval van harte toejuichen. Het is een intensere en leukere ervaring dan het kijken naar ‘normale’ porno, wat mij betreft, en daarmee opwindender. Ik zag bij het afzetten van de bril alleen wel dat mijn gordijnen, in de echte wereld, niet helemaal dicht zaten. Oeps. ■